

УДК 37.014.25:378.4:005.591.6

Вікторія Донченко

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Модернізація вітчизняної вищої освіти в умовах євроінтеграції передбачає подальший розвиток і трансформацію освіти України відповідно до загальносвітових і європейських вимог. Як наголошується у “Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021”, значну роль в оптимізації інтеграційних процесів відіграє активна міжнародна діяльність сучасного університету. У цьому контексті актуальності набуває аналіз зарубіжного досвіду організації міжнародної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації освіти.

Напрями міжнародного співробітництва у контексті теорії та практики управління міжнародною діяльністю університету висвітлено у роботах зарубіжних учених Ф. Альтбаха, С. Маргінсона, Дж. Найт, Х. де Віта, Ч. Веста. Питання розвитку міжнародної діяльності університету в умовах глобалізації та інтернаціоналізації представлені у роботах М. ван дер Венде, К. Кінзера, У. Тайхлера. Серед українських учених аналіз тенденцій глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти здійснювали М. Згуровський, В. Кремень, А. Сбруєва, Н. Сухова, В. Яблонський; проблеми формування стратегії розвитку міжнародної діяльності стали предметом досліджень таких українських науковців, як В. Кремень, М. Степко, Я. Болюбаш; окремі аспекти розвитку міжнародного співробітництва українських університетів з’ясовані в роботах Т. Подобєдової, С. Шмельової. Проте подальшого вивчення потребують питання організації міжнародної діяльності сучасного університету, передусім конкретизація пріоритетних напрямів і актуальних завдань такої діяльності в умовах інтернаціоналізації вищої освіти.

Метою статті є аналіз основних завдань і напрямів міжнародної діяльності вищого навчального закладу в контексті інтернаціоналізації; з’ясування її особливості в умовах диверсифікації джерел фінансування; вироблення рекомендацій щодо підвищення ефективності управління міжнародною діяльністю в умовах інноваційного розвитку.

Згідно з “Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021”, метою міжнародного співробітництва в освіті є: “забезпечення інтеграції національної системи освіти в міжнародний освітній простір” [2, с. 35]. Реалізація даної мети досягається шляхом застосування різних ви-

дів і форм міжнародної діяльності. Згідно зі “Стратегією інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобальних викликів” [5], міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти передбачає: укладання з іншими державами та реалізацію міжурядових і міжвідомчих угод про співробітництво в галузі освіти і науки; організацію освітніх і наукових обмінів, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників; розширення участі навчальних закладів, педагогів, науковців, учнів і студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій і співтовариств (програми Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне та ін.); вивчення досвіду зарубіжних партнерів із модернізації системи освіти, зокрема вивчення системи професійного зростання в рамках концепції “Навчання впродовж життя”; проведення спільних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку освіти й інших галузей господарства; проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів тощо; навчання іноземних громадян та осіб без громадянства у вищих навчальних закладах України; проведення спільних конкурсів, фестивалів, форумів тощо.

У дослідженні Т. Подобєдової [3] сформульовано завдання міжнародного співробітництва: вивчення сучасних світових тенденцій розвитку освіти; аналіз і прогнозування процесів міжнародного співробітництва; організація діяльності університету відповідно до вимог Болонського процесу; забезпечення доступу всіх зацікавлених сторін до інформації про потенційні можливості міжнародного співробітництва; розширення інституційних партнерських зв’язків і встановлення нових стійких контактів; створення можливостей для окремих викладачів, науковців, студентів самостійно встановлювати зв’язки з вищими навчальними закладами й організаціями за кордоном; формування баз даних про наукові здобутки університету і виконавців, здатних гідно представляти освітній потенціал закладу; впровадження досягнень зарубіжних наукових шкіл і прогресивного науково-методичного досвіду; формування міжнародних науково-дослідних колективів і консорціумів для здійснення спільних досліджень у галузі фундаментальних і прикладних проблем; добір, ініціювання, реалізація та координування міжнародних проектів, у тому числі пов’язаних із прийомом закордонних викладачів, науковців, студентів; організаційне забезпечення участі представників університету в міжнародних освітніх виставках, конференціях, семінарах, тренінгах; формування та здійснення активної PR-політики у сфері міжнародної діяльності, пропаганда досягнень і можливостей університету; формування механізму взаємодії факультетів і підрозділів у міжнародній діяльності; розширення членства у

міжнародних освітніх організаціях; забезпечення збереження кращих освітніх традицій організації міжнародного співробітництва.

Як бачимо, завдання міжнародної діяльності університету на сучасному етапі спрямовані на поступову інтеграцію у світове та наукове співтовариство.

Трансформації в управлінні міжнародною діяльністю значною мірою зумовлені процесами інтернаціоналізації освіти. ЮНЕСКО визначає інтернаціоналізацію як одну з форм відповідності вищої освіти вимогам і викликам глобалізації. Інтернаціоналізація вищої освіти є багатоаспектним поняттям. Вона реалізується в контексті структурної, змістової, процесуальної модернізації освітнього процесу через оновлення навчальних планів і програм, упровадження інноваційних технологій навчання і виховання, активізацію науково-дослідної діяльності, академічної мобільності різноманітних форм співробітництва та ін. [8].

Дж. Найт [9] стверджує, що процеси інтернаціоналізації спрямовані на надання спільноті університету можливості розуміти, усвідомлювати, оцінювати реальну сутність взаємозалежності націй (економічної, політичної, культурної та соціальної та підготовки професорсько-викладацького складу, співробітників і студентів до діяльності у міжнародному й інтеркультурному контексті).

У. Тайхлер [10] характеризує інтернаціоналізацію як явище, що викликає якісні стрибки, а не поступові зміни, серед яких він виділяє такі: усі вищі навчальні заклади мають бути міжнародними, національними та локальними, це підтверджується появою таких термінів, як “глокальний” та “глонакальний”; міжнародна діяльність розуміється не як казуїстична, а як системна, інтегрована в усі сфери діяльності навчального закладу; міжнародна діяльність вищого навчального закладу більше не є маргінальною, несуттєвою, яка повністю регулюється міжнародними службами й офісами, ізольованими від загального життя університету, натомість міжнародні інтереси враховуються в усіх сферах прийняття рішень та управління; міжнародна освіта більше не є сферою діяльності виключно фахівців з інтернаціоналізації (науковців і студентів, які вивчають іноземну філологію, країнознавство, культурну антропологію та міжнародні відносини), вона стосується всіх областей навчальної та наукової діяльності.

Вчений виявив п’ять основних напрямів досліджень, що існують у світовій науці та визначають основні аспекти інтернаціоналізації як процесу, що значною мірою зумовлює розвиток міжнародних відносин: 1) вимір знань або дослідження, пов’язані з перетином кордону (трансфер знань, міжнародна освіта і наука, крос-кордонне спілкування та дискурс); 2) підтвердження та визнання результатів навчання та наукової діяльності;

3) проблеми міжнародної однорідності та різноманітності структурних елементів вищої освіти (наприклад, системи прийому на навчання, навчальні програми, наукові ступені, професійні права, що дають наукові ступені, типи навчальних закладів у системі вищої освіти, професорсько-викладацький склад, питання фінансування); 4) політика учасників освітнього процесу (національні та міжнародні стратегії вищих навчальних закладів і міністерств); 5) управління міжнародною освітою в цілому (роль національного уряду, національних і міжнародних професійних асоціацій, міжнародних організацій, глобальних ринків і власне способи управління).

На вибір стратегії інтернаціоналізації конкретного навчального закладу впливають академічна репутація національної системи вищої освіти, економічний розвиток, міжнародний статус мови та розмір країни.

Провідні університети розвинених країн застосовують такі індикатори рівня інтернаціоналізації: кількість іноземних студентів і їх частка відносно загального числа студентів; відсоток докторантів серед іноземних студентів; рівень розвитку партнерських стосунків із кращими світовими науковими центрами, що укладаються з метою спільних наукових досліджень і збагачення власного інтелектуального капіталу; рівень розвитку міжнародної горизонтальної мобільності студентів, що здійснюється в рамках академічного партнерства з університетами та дослідними центрами інших країн [4, с. 48].

Зазначимо, що міжнародна діяльність розширює можливості диверсифікації джерел фінансування університету, зокрема через іноземні інвестиції, фандрейзингову діяльність, гранти міжнародних фондів, участь у міжнародних програмах, міжнародний трансфер технологій і комерціалізацію результатів наукових досліджень.

Так, новітнім засобом фінансування наукових досліджень і проектів є фандрейзинг, що розуміється як комплексна система заходів, які забезпечують пошук фінансових і матеріальних засобів, необхідних для реалізації некомерційних проектів [6]. Традиція благодійництва у США налічує кількасот років, вироблені механізми фандрейзингу щорічно приносять університету до 40% [4] річного бюджету, ці кошти надходять від приватних донорів, благодійників, зокрема випускників університету, конкурсних грантів, призначених для розвитку інноваційних технологій, які на конкурсній основі виграють професори. Українські науковці мають можливості отримати фінансування дослідження або міжнародного проекту від численних програм і фондів, однак в Україні фандрейзинг лише починає набувати поширення.

Порівняно низька ефективність грантрайтингової діяльності, підготовки та подачі проектних пропозицій із метою отримання гранту (субсидії

на проведення досліджень, навчання, підвищення кваліфікації тощо) пояснюється низкою об'єктивних причин, серед яких: недостатній рівень володіння науковцями іноземними мовами, що обмежує можливості науковців брати участь у міжнародних конкурсах; недостатній рівень інформаційно-комунікаційних компетенцій викладачів не дозволяє ознайомитися з усіма можливостями та детально вивчити умови конкурсу чи специфіку грантодавця; недостатня розробленість методичної бази для підготовки проектною пропозиції та роботи з грантодавчими організаціями; високий ступінь конкуренції; низька мотивація науковців.

Одним із наслідків процесу ринковізації освіти стає впровадження до управління міжнародною діяльністю університету підходів, заснованих на маркетингових принципах, зокрема на: максимальному задоволенні освітніх потреб споживачів. Необхідність у впровадженні таких підходів зумовлена тим, що більшість міжнародних партнерів університетів користуються саме маркетинговими принципами в усіх видах співробітництва. Подібно до того, як промислові компанії створюють бренди, використовуючи схожі стратегії для популяризації та реклами, пропозицій щодо надання освітніх послуг, на міжнародному рівні такі заходи забезпечують іноземних абітурієнтів необхідною інформацією щодо процесу вступу, зарахування й умов навчання в університетах, ефективні кампанії допомагають зацікавити споживача, в результаті чого кількість іноземних студентів навчального закладу зростає.

Прикладом подібних ініціатив є відома програма Study USA (Навчання у США), регіональні представництва якої розповсюджені в усіх країнах світу. Представництва програми регулярно організують ярмарки освітніх послуг, спрямовані на залучення іноземних студентів. На рівні штатів діють окремі програми такі як Study New York, Study Oregon та інші, метою яких є агітація студентів навчатися саме в даному штаті. Про результативність активних кампаній свідчить суттєве збільшення кількості іноземних студентів. Так, за даними Інституту міжнародної освіти, з 2009-2010 по 2010-2011 роки кількість іноземних студентів в університетах штату Делаває зросла на 27%, штату Орегон – на 19%, штату Аляска – на 17% [7].

Провідні українські ВНЗ також почали застосовувати подібні стратегії у своїй діяльності, в університетах з'являються маркетингові служби, які опікуються маркетинговими стратегіями як на внутрішньому рівні, так і на рівні міжнародної навчальної та наукової діяльності. Однак серед теоретиків освіти до цього часу точиться дискусія навколо питання про доцільність застосування ринкових стратегій, які перетворюють університет з академічної інституції на ринкову структуру у вищій освіті.

Міжнародна діяльність сприяє поширенню передового досвіду університетів розвинених країн, дає можливість його оцінити та спрогнозувати його потенціал у підвищенні ефективності діяльності конкретного навчального закладу, а також адаптувати та впровадити позитивний досвід у практику роботи, що підвищить конкурентоспроможність університету на національному рівні. Крім того, кожен заклад розробляє власні стратегії, засоби, механізми вдосконалення форм міжнародної діяльності відповідно до соціально-економічних, політичних і культурних пріоритетів країни.

В умовах інноваційного розвитку освіти міжнародна діяльність змінюється, інтенсифікується, стає багатоаспектною та впливає на науково-дослідну, освітню, виховну, організаційну, інформаційну, управлінську, комерційну сфери діяльності навчального закладу. Ефективність управління міжнародною діяльністю університету залежить від чіткого визначення цілей, стратегії й тактики розвитку системи вищої освіти держави, інтелектуального та ресурсного потенціалу і досвіду окремого ВНЗ.

Забезпечити підвищення ефективності управління міжнародною діяльністю університету в умовах інноваційного розвитку освіти допоможе: *на стратегічному рівні*: формування чіткого бачення місії та цілей ВНЗ; наявність чітко визначеної стратегії розвитку міжнародної діяльності, що відповідає потребам соціально-економічного розвитку країни й орієнтована на найбільш повне використання потенційних можливостей і ресурсів університету; повноправна і повноцінна участь університету в міжнародному процесі розвитку освіти; розроблена стратегія фандрейзингової діяльності університету; *на організаційно-управлінському рівні*: удосконалення діяльності відділу міжнародного співробітництва шляхом активного використання досвіду провідних світових ВНЗ; активізація процесу трансферу технологій; впровадження системи оцінки результатів міжнародної діяльності структурних підрозділів університету; наявність професійних проектних менеджерів – фахівців із підготовки заявок на участь у міжнародних проектах; покращення взаємодії відділу міжнародного співробітництва з усіма структурними підрозділами навчального закладу.

Таким чином, теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє стверджувати, що в умовах інтернаціоналізації міжнародна діяльність сучасного університету змінюється, інтенсифікується, набуває багатоаспектного характеру, виникають нові напрями міжнародного співробітництва. Важливим фактором, який впливає на розвиток міжнародних відносин, є інтернаціоналізація, що виступає і стратегічною ціллю, і засобом міжнародної діяльності. Впровадження маркетингу як філософії діяльності ВНЗ хоча і є ефективним, викликає численні суперечки серед осві-

тян. Значний потенціал має фандрейзингова діяльність, у тому числі грант-райтинг як засіб залучення додаткових джерел фінансування. Українські університети активно розвивають міжнародну діяльність, намагаючись підвищити статус на ринку освітніх послуг, однак їх позиції у міжнародних рейтингах вищих навчальних закладів низькі, що, серед іншого, свідчить про недостатню ефективність управління міжнародною діяльністю. Необхідним у даному випадку є формування чіткої стратегії розвитку міжнародної діяльності відповідно до державної стратегії інноваційного розвитку.

Дане дослідження не розкриває всіх аспектів міжнародної діяльності сучасного університету в умовах інтернаціоналізації. На нашу думку, кожен вимір процесу інтернаціоналізації потрібно аналізувати окремо, значної уваги потребує аналітичне вивчення існуючих моделей і стилів управління міжнародною діяльністю університету.

Посилання:

1. Маркетинг в международной деятельности вуза [Д. Г. Арсеньев, А. М. Алексанков, Е. А. Джаим и др.] ; под ред. А. М. Алексанкова : [учеб. пособие]. — С.-Пб. : Изд-во Политехн. ун-та, 2008. — 105 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
3. *Подобєдова Т. Ю.* Тенденції розвитку освіти міжнародного співробітництва українських університетів / *Подобєдова Тетяна Юрїївна.* — Проблеми сучасної педагогічної освіти : [зб. ст.]. Сер. : Педагогіка і психологія. Вип. 9 ; Ч. 2 / РВНЗ “Крим. гуманіт. ун-т” ; [редкол. : О. В. Глузман та ін.; відп. за вип. М. Я. Ігнатенко]. — Ялта : [Б. в.], 2006. — С. 152—157. — Бібліогр.: с. 157.
4. *Сбруєва А.* Університет світового класу: характеристики, механізми визначення статусу, умови створення / *А. Сбруєва* // Порівняльно-педагогічні студії. — 2009. — № 1. — С. 47-56.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобальних викликів / Авт.-упоряд. : Г. О. Андрушук, І. Б. Жиліяєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. — К. : Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.
6. *Шнирков О. І.* Фандрайзинг: основні особливості та форми: Методичний посібник / *О. І. Шнирков, І. О. Мінгазутдінов.* — К. : Інноваційний центр з міжнародних освітніх програм “ІНКОС”, 2000. — 17 с.
7. *Choudaha R.* Trends in International Student Mobility / *Rahul Choudaha, Li Chang.* — [Electronic resource]. — URL : <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/research-trends-international-student-mobility-education-2012-en.pdf>
8. Higher Education in a Globalized Society. UNESCO Education Position Paper. UNESCO, 2004. — 28 p.
9. *Knight J.* An International Model: Responding to New Realities and Challenges, Higher Education in Latin America : The International Dimension / *J. Knight, H. de Wit.* — Washington : The World Bank, 2005. — P. 1—38.
10. *Teichler U.* The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education / *Ulrich Teichler* // Higher Education. — 2004. — Vol. 48. — № 1. — P. 5-26.
11. *Vest Ch.* World Class Universities: American Lessons / *Charles M. Vest* // International Higher Education. — 2005. — № 38 (winter) — P. 6—7.

References (transliterated and translated):

1. *Arsenev D., Aleksankov A., Dzhaime E.* Marketing v mezhdunarodnoy deyatelnosti vuza (Marketing in the international activity of the university). St. Petersburg, 2008, 105 p.
2. Natsionalna stratehiya rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 (National strategy for development of education in Ukraine for 2012-2021). — [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
3. *Podobyedova T.* Tendentsii rozvytku osvity mizhnarodnoho spivrobitnytstva ukrain-skykh universytetiv (Trends in the development of education of international cooperation in Ukrainian universities). Yalta, 2006, P. 152—157.
4. *Sbruyeva A.* Universytet svitovoho klasu: kharakterystyky, mekhanizmy vyznachennya statusu, umovy stvorennya (World-class university: characteristics, mechanisms for status determining, conditions for formation) // Comparative educational studies. 2009, №1, P. 47—56.
5. *Androshchuk H., Zhylyayev I., Chyzhevskiy B., Shevchenko M.* Stratehiya innovatsiynoho rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovakh hlobalnykh vyklykiv (The strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in the conditions of global challenges). Kyiv, 2009, 632 p.
6. *Shnyrkov O., Minhazutdinov I.* Fandrayzinh: osnovni osoblyvosti ta formy: Metodychnyyi posibnyk (Fundraising: main features and forms: method book). Kyiv, 2000, 17 p.
7. *Choudaha R.* Trends in International Student Mobility / *Rahul Choudaha, Li Chang.* — [Electronic resource]. — URL : <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/research-trends-international-student-mobility-education-2012-en.pdf>
8. Higher Education in a Globalized Society. UNESCO Education Position Paper. UNESCO, 2004. — 28 p.
9. *Knight J.* An International Model: Responding to New Realities and Challenges, Higher Education in Latin America : The International Dimension / *J. Knight, H. de Wit.* — Washington : The World Bank, 2005. — P. 1—38.
10. *Teichler U.* The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education / *Ulrich Teichler* // Higher Education. — 2004. — Vol. 48. — №1. — P. 5—26.
11. *Vest Ch.* World Class Universities: American Lessons / *Charles M. Vest* // International Higher Education. — 2005. — №38 (winter) — P. 6—7.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2013

В. Донченко

Приоритетные направления международной деятельности современного университета в условиях интернационализации образования

В статье анализируются основные задачи и направления международной деятельности современного университета в условиях интернационализации образования, выявлены ее особенности в условиях диверсификации источников финансирования. Формулируются рекомендации для повышения эффективности управления международной деятельностью вуза. Теоретический анализ научных трудов отечественных и зарубежных ученых позволяет автору утверждать, что в условиях интернационализации международная деятельность современного университета меняется, интенсифицируется, приобретает многоаспектный характер, возникают новые направления международного сотрудничества. Важным фактором, влияющим на развитие международных отношений, является интернационализация, которая выступает и стратегической целью, и средством международной деятельности. Внедрение маркетинга как философии деятельности вуза хотя и является эффективным, однако вызывает многочисленные споры среди педагогов. Значительный потенциал имеет фандрайзинговая деятельность, в том числе грантрайтинг как средство привлечения дополнительных источни-

ков финансирования. Украинские университеты активно развивают международную деятельность, пытаясь повысить статус на рынке образовательных услуг, однако их позиции в международных рейтингах вузов низкие, что, среди прочего, свидетельствует о недостаточной эффективности управления международной деятельностью. Необходимым в данном случае является формирование четкой стратегии развития международной деятельности в соответствии с государственной стратегией инновационного развития.

Ключевые слова: международное сотрудничество в образовании, международная деятельность университета, управление международной деятельностью, интернационализация образования.

V. Donchenko

**Trends in the International Cooperation of Modern University
in the Context of Internationalization of Education**

The article analyzes main tasks and directions of modern university international cooperation in the context of internationalization of education and elucidates the peculiarities of international activities in the conditions of funding diversification. The author presents guidance for university international relations administration efficacy enhancement. Theoretical analysis of the scientific works of native and foreign scientists allows the author to state that under the conditions of internationalization international cooperation of a modern university changes, intensifies, becomes multidimensional, there arise new areas of international cooperation. An important factor that influence the development of international relations, is internationalization, which appears to be both a strategic goal and mean of international cooperation. Although implementation of marketing as a philosophy of the university activity is effective, it causes numerous debates among educators. Fundraising activity, including grantraising as a mean of attracting extra sources of funding have significant potential. Ukrainian universities actively develop international cooperation, trying to raise the status at the education market, but their positions in the international rankings of universities are low that, among other things, testifies to the lack of effectiveness in international cooperation management. In this case it is necessary to develop a clear strategy for the development of international cooperation in accordance with the state strategy of innovative development.

Key words: international cooperation in education, international relations of a university, university international relations administration, internationalization of education.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Н. М. Авшенюк